

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד בסיסית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) — (25×1) — 25 נקודות
פרק שני — נובלות של עגנון, קריאה מונחית ודרמה — (35×1) — 35 נקודות
פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק,
השירה העברית במאה ה-20) — (20×2) — 40 נקודות
סה"כ — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של

היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) אין להדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-3.

מעשה חכמים

1. לפניך מעשה החכמים "בתו של רבי עקיבא והנחש". קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

לְרַבִּי עֲקִיבָא הִיָּתָה בֵּית.
אָמְרוּ לוֹ הַכִּלְדִּיִּים:¹ אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּכְנַסְתָּ לְבֵית הַחֶפֶה,
מִכִּישׁ אוֹתָהּ נָחֵשׁ, וְהִיא מָתָה.
הָיָה דוֹאֵג עַל הַדְּבָר הַרְבֵּה.
אוֹתוֹ הַיּוֹם, נִמְלָה אֶת הַמִּכְבָּנָה,² נִעְצָה אוֹתָהּ בַּסֶּדֶק,
קָרָה שִׁישְׁבָה [= שֶׁנִּנְעָצָה] בְּעֵינוֹ שֶׁל נָחֵשׁ.
בְּבֹקֶר, כְּשֶׁנִּמְלָה אוֹתָהּ, נִסְרַד וּבָא הַנָּחֵשׁ אַחֲרֶיהָ.
אָמַר לָהּ אֲבִיהָ: מָה עָשִׂיתָ?
אָמְרָה לוֹ: בְּעֶרְבַּי בָּא עָנִי, קָרָא בַּפֶּתַח, וְהָיוּ טְרוּדִים כָּל הָעוֹלָם בַּסֶּעָדָה,
וְאֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ.
קָמָתִי, נִמְלָתִי אֶת מְנָתִי שֶׁנִּתְּתָם לִי, וְנִתְּתִיהָ לוֹ.
אָמַר לָהּ: מִצּוֹה עָשִׂיתָ.
יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדַרְשׁ: "וְצִדְקָה תַּצִּיל מָמוֹת" (משלי י, ב).
וְלֹא מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, אֲלֵא מִמִּיתָה עֲצוּמָה.

1 כלדיים — רואים בכוכבים (אסטרולוגים).

2 מכבנה — סיכה להידוק הבגד או השער.

- א. בגמרא מובאים סיפורים העוסקים בשאלה אם יש מזל לישראל או אין מזל לישראל.
על פי מעשה חכמים זה, מהי התשובה על שאלה זו? הסבר והדגם את דבריך. (17 נקודות)
ב. על פי מעשה חכמים זה, הסבר והדגם מאפיין אחד של מעשה חכמים. (8 נקודות)

סיפור קצר

2. יד ושם / אהרון מגד

לפניך דברים שאמרה נ' גוברין לזכרו של אהרון מגד, ובהם היא מתארת את גיבורי יצירותיו. קרא את דבריה, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריהם.
מגד הוא בראש ובראשונה סופר היחיד. גיבוריו הם [...] דחויים, חלשים, חסרי אונים [...] סובלים ותמימים.
(נ' גוברין, הארץ, 1 באפריל 2016)

- א. האם התיאור שבדברים אלה מאפיין את סבא זיסקינד, גיבור הסיפור "יד ושם"?
נמק והדגם את דבריך. (15 נקודות)
- ב. בחר בדמות נוספת מן הסיפור "יד ושם", וכתוב אם התיאור בציטוט שלעיל מאפיין אותה.
הסבר והדגם את דבריך. (10 נקודות)

3. סיפור קצר מתורגם

תאר את הפתיחה של סיפור קצר שלמדת. אילו ציפיות מעוררת פתיחה זו אצל הקורא?
האם במהלך הסיפור או בסיומו הציפיות האלה מתממשות? נמק והדגם את דבריך.

/המשך בעמוד 4/

פרק שני — נובלות של עגנון, קריאה מונחית ודרמה (35 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-10.

נובלות של עגנון

4. תהלה

כאשר תהלה מתארת למספר את סיפור חייה היא אומרת לו: כל כך בזויים היו החסידים בעיני אבא עד שלא השגיח בדבר שהכל זהירים בו. מהו האירוע שתהלה רומזת עליו בדבריה? הסבר כיצד עיצב אירוע זה את תולדות חייה ואת אופייה. הדגם את דבריך.

5. והיה העקוב למישור

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א. הביקור של מנשה חיים ביריד הוא נקודת מפנה בעלילת הנובלה. הסבר והדגם קביעה זו. (20 נקודות)
- ב. הסבר את המשמעות הסמלית של היריד בנובלה זו. (15 נקודות)

6. קריאה מונחית

לדמויות מרכזיות ברומאנים יש חיי נפש מורכבים, והם מעוצבים באמצעות חלומות, סמלים, מוטיבים, תיאורי סביבה ונוף, אנלוגיות ודיאלוגים. תאר את חיי הנפש של הדמות המרכזית בספר הקריאה המונחית שלמדת, והסבר כיצד שניים מן האמצעים שלעיל מסייעים לעיצוב חיי הנפש של דמות זו.

/המשך בעמוד 5/

דרמה

7. ילדי הצל / בן-ציון תומר

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א. זיגמונט מעיד על עצמו: [...] המחלה שלי זה לקרוא לעצמי בכל מיני שמות, בעיקר של חיות. ציין שלושה כינויים של בעלי חיים שזיגמונט מכנה בהם את עצמו, והסבר מדוע הוא מכנה את עצמו בכינויים אלה. (21 נקודות)
- ב. מוטיב בעלי החיים חוזר במחזה גם בנוגע לדמויות נוספות. בחר בדמות נוספת במחזה שמוטיב בעלי החיים נקשר בה, והסבר את התפקיד של מוטיב זה באפיון הדמות. (14 נקודות)

8. אנטיגונה / סופוקלס

לפניך דבריו של טרזיאס לקראון (בתרגום של ט' כרמי). קרא אותם, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריהם.

הוּ, בְּנִי,
חֹשֶׁב דְּרָכֶיךָ.
אֵין אָדָם אֲשֶׁר לֹא יִחָטָא,
אֶף הַצִּדִּיק יִדְּהָ בְּמִשְׁוֹנָתוֹ,
יָשׁוּב מִכָּל דְּרָכָיו.
גְּבוּהוֹת-לֵבָב הֵיא רֹאשׁ לְכָל חַטָּאת.

הַכֶּנֶע לִימָת. אֵל תִּתְנַפֵּל
אֵל הַנוֹפֵל – הָאֵם תִּסְאָרֶת הִיא
לְרֹצֶחַ מֵת?

- א. הסבר את דבריו של טרזיאס, וכתוב אילו ערכים באים לידי ביטוי בקטע זה. בתשובתך הסבר גם את הקשר בין פגיעה בערכים אלה ובין הקונפליקט המרכזי בטרגדיה. הדגם את דבריך. (22 נקודות)
- ב. תאר והסבר את תגובתו של קראון לדברים אלה של טרזיאס. (13 נקודות)

9. **בית בובות / הנריק איבסן**

לפניך דברים שכריסטינה לינדה אומרת לקרוגסטאד בנוגע לנורה ולהלמר. קרא אותם, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריהם.

[...] ראיתי בבית הזה דברים משונים מאוד. הלמר חייב לדעת הכול; הסוד האומלל הזה מוכרח להתגלות, כדי שהשניים האלה יוכלו להגיע להבנה מלאה ביניהם. אי־אפשר יותר להמשיך עם השקרים וההדחקות האלה.

א. מהו הסוד ומה הם השקרים המאפיינים את מערכת היחסים בין טורוולד לבין נורה? הסבר והדגם את דברך. (20 נקודות)

ב. מהי העמדה המשתמעת מן המחזה בנוגע למערכות היחסים במשפחה? נמק והדגם את דברך. (15 נקודות)

10. **אויב העם / הנריק איבסן**

מה אפשר ללמוד מן המצב של הדמות המרכזית (מצבה הנפשי, החברתי, המשפחתי) בפתחת המחזה ובסיומו על תפיסת העולם שבבסיס המחזה "אויב העם"? הסבר והדגם את דברך.

/המשך בעמוד 7/

פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה־20) (40 נקודות)

שים לב! מפרק זה (שאלות 11-17), עליך לענות על שתי שאלות:
על שאלה אחת מן הפיוט או משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 11-14), ועל שאלה אחת מן השירה העברית במאה ה־20 (שאלות 15-17).
(לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות)

פיוט, שירת ימי הביניים ושירת ביאליק

ענה על אחת מן השאלות 11-14.

פיוט

11. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

יָדִיד נֶפֶשׁ / ר' אלעזר אזיכרי

יָדִיד נֶפֶשׁ אֶב הַרְחָמֵנוּ, מְשׁוֹךְ עֲבָדְךָ אֶל רְצוֹנְךָ,
יְרוּץ עֲבָדְךָ כְּמוֹ אֵיל, יִשְׁתַּחֲוֶה מוֹל הַדֶּרֶךְ,
כִּי יַעֲרֹב לוֹ יְדִידוֹתֶךָ מִנִּפְתַּת צוּף וְכָל טַעַם.

הַדּוֹר, נָאֵה, זִיו הָעוֹלָם, נִפְשֵׁי חוֹלֵת אֶהְבֶּתְךָ;
אֲנִי אֵל נָא רָפָא נָא לָהּ בְּהִרְאוֹת לָהּ נָעַם זִינְךָ;
אֲזִי תִתְחַזֵּק וְתִתְרַפָּא וְהִיתָה לָהּ שְׂפַחַת עוֹלָם.

וְתִיק יִהְיֶמוּ רַחֲמֶיךָ וְחוּס נָא עַל בֶּן אוֹהֶבְךָ,
כִּי זֶה כְּמוֹ נֶכְסִיךָ נֶכְסִיךָ לְרְאוֹת בְּתַפְאֲרֶת עֲזֹךְ,
אֲנִי, אֵלִי, מִחֲמַד לְבִי, חוֹשֶׁה נָא, וְאַל תִּתְעַלֵּם.

הַגִּלָּה נָא וּפְרֹשׁ, חֲבִיב, עָלִי אֶת סִבַּת שְׁלֹמֹךְ,
תֵּאִיר אֶרְצִי מִכְבוֹדְךָ, נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ.
מִהֵר, אֶהוֹב, כִּי בָא מוֹעֵד, וְחַנּוּנִי כִימֵי עוֹלָם.

א. כיצד הרצון של הדובר להתקרב לקב"ה בא לידי ביטוי בפיוט? הסבר והדגם את דבריך.

(12 נקודות)

ב. הסבר שתי דרכי עיצוב בשיר המסייעות לבטא את ההתקרבות לקב"ה. (8 נקודות)

/המשך בעמוד 8/

שירת ימי הביניים

12. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יִדְעַתְנִי בְּטָרִם תַּצְרֵנִי / ר' יהודה הלוי

יִדְעַתְנִי בְּטָרִם תַּצְרֵנִי, / וְכָל עוֹד רוֹחֵךְ בִּי – תַּצְרֵנִי.
הֵי־שׁ לִי מַעֲמָד, אִם תִּהְדָּפְנִי, / וְאִם לִי מַהֲלָךְ, אִם תַּעֲצֹרְנִי?
וּמָה אֹמֵר? – וּמִחֲשָׁבִי בִידֶךָ! / וּמָה אוֹכַל עֲשֶׂה עַד תַּעֲזֹרְנִי?
דְּרָשְׁתִּיךָ בְּעַת רָצוֹן – עֲנֵנִי / וְכִצְנָה רְצוֹנֶךָ תַּעֲטֹרְנִי,
תִּקְיַמְנִי לְשַׁחַר אֶת דְּבִירְךָ / וְאֶת שְׁמֶךָ לְבִירְךָ עוֹרְרִנִי!

פרש את הבית האחרון בשיר, והסבר את תרומתו לביטוי היחס של הדובר לקב"ה.

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

שְׁפַל רוּחַ / ר' שלמה אבן־גבירול

שְׁפַל־רוּחַ, שְׁפַל־בֶּרֶךְ וְקוֹמָה, / אֶקְדָּמְךָ בָּרַב פִּחַד וְאִימָה.
לִפְנֶיךָ אֲנִי נִחָשֵׁב בְּעֵינַי / כְּתוֹלַעַת קִטְנָה בְּאֲדָמָה.
מְלוֹא עוֹלָם, אֲשֶׁר אֵין קֶץ לְגִדְלוֹ, / הִכְמוּנִי יְהִלְלֶךָ, וּבִמָּה?
הַדֶּרֶךְ לֹא יְכִלּוֹן מְלֶאכִי־רוּם – / וְעַל אַחַת אֲנִי כָמָה וְכָמָה!
אֲשַׁחַר אֶל בְּרָאשִׁית רַעֲיוֹנִי / אֲשֶׁר לְשִׁמוֹ תִּהְלֵל כָּל נִשְׁמָה.

א. פרש את הדימוי בשיר, והסבר כיצד הוא מסייע לבטא את התחושה של הדובר בשיר.

(8 נקודות)

ב. בחר מן השיר בשתי דרכי עיצוב נוספות, והסבר כיצד הן מסייעות לבטא את התחושה

של הדובר. (12 נקודות)

שירת ביאליק

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ים הדממה פולט סודות / חיים נחמן ביאליק

ים הדממה פולט סודות. וכל-העולם כלו שותק; ומאתרי הרחים שאון הנחל אינו פוסק.	אומר לבי לי בחשאי: „בני! חלומותיך באו; נפל כוכב מרקיע – האמינה – לא שלך הוא.
שחור הלילה הולך כובש, מרכיב צל על-צל וכופל; דומם אל-ים המחשכים כוכב אחר כוכב נופל.	עוד שלך קבוע איתן ובמשבצתו יורח שמה; שא עיניך – הנה שם הוא קורץ, רומז לך נחמה.”
ובהשתתק כל-העולם, ארגיש: לבי ער ומדבר; ארגיש: מעין טהור אחד הומה אט שם ומתגבר.	ובהשתתק כל-העולם אשב אביט אל-כוכבי; לי אין עולם אלא אחד – הוא העולם שבלבבי.

תאר את הניגוד בשיר בין ה"שאון" ובין "הדממה", והסבר כיצד ניגוד זה מבטא את התהליך שחוה הדובר בשיר.

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מן השאלות 15-17.

15. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

נסוגה אל חצרות קדשך / טניה הדר

נסוגה אל חצרות קדשך -
 והיכן אותן חצרות שקופות מוארות
 של אהבתך,
 בתוך העשן, זהום האויר, רעש
 האקרנים הבלתי פוסק
 החסך שאינו מתמלא לעולם -
 הירק המרקם בלוח חתום של שמים

העלים הנושרים בצֶהָב מתכתי חלוד
 על מסגרת החלון (ספק זהב, ספק טבק),
 מתדפקים בחצפה אחרונה,
 בעקשות בלתי מובנת

א. בבית הראשון הדוברת שואלת: והיכן אותן חצרות שקופות מוארות / של אהבתך.

האם בשיר ניתנת תשובה על שאלה זו? נמק והדגם את דבריך. (12 נקודות)

ב. בחר באמצעי אמנותי משיר נוסף שלמדת בנושא זה, והסבר את התרומה של אמצעי זה

לעיצוב הרעיון המרכזי בשיר. (8 נקודות)

16. במשפחה

לפניך שיר בלי שם מאת זלדה (המתחיל במילים "בעיניו היו שרות"). קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

בְּעֵינָיו הָיוּ שְׁרוֹת
צְפָרִי גוֹעֵדוֹ
וְנוֹצוֹת שֶׁל זָהָב נָשְׂרוּ
עַל הַסְּפָרִים.

אֶף אֲנִי חֲשַׁבְתִּי בְּקִפְדָּה יְלֻדוֹתִית:
הַשְּׁחֹק אֵינּוּ הַגּוֹן
לְבַעַל זָקֵן,
אֵינּוּ הַגּוֹן לְבַעַל הַלָּכָה –
אֵינּוּ הַגּוֹן לְאָב.

א. הדוברת בשיר מצטערת על יחסה בעבר לאביה.

הסבר והדגם קביעה זו. בתשובתך הצג אמצעי אמנותי אחד הממחיש את הצער של הדוברת. (12 נקודות)

ב. כיצד באים לידי ביטוי יחסים בין בני משפחה בשיר נוסף שלמדת בנושא זה? הסבר את התרומה של אחד מן האמצעים האמנותיים בשיר לעיצוב יחסים אלה. (8 נקודות)

17. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

ניצול / לאה איני

אָבִי מִתְקַשֵּׁר לְמִסְפָּר הַצְּלוּב לֹא עַל זְרוּעַ
וּמְקַשֵּׁיב־מְקַשֵּׁיב כְּדֶרוֹף
בְּאֶזֶן הַשְּׁמָאֲלִית אֵינִי מְקַשֵּׁיב
זָכַר לְסִטְרָה מִכְּפֹו שֶׁל אֶס.אֶס.
בְּאֶזֶן הַזֵּו הוּא שׁוֹמֵעַ
שׁוֹמֵעַ כְּמַחְרִישׁ
אֲף אֵת הָאֶזֶן הַבְּרִיאָה הוּא עוֹשֶׂה כְּאַפְרָכְסֵת
לְסִיּוּטִים שֶׁבָּאִים לוֹ
מְדוּרָה, מְבוּנָה, מְאֻשׁוּיץ
בְּקֶרֶנוֹת
אָבִי צוֹרֵחַ אַחַת לְשָׁבוּעַ כְּאוֹמֵר –
שְׁלוֹמִי טוֹב
וְאַחַר כֵּךְ הוּא הוֹפֵךְ אֵת רֹאשׁוֹ עַל הַכֶּר הַרְטָב
וְנִרְדָּם עַל צֵדוֹ הַיְמָנִי
נוֹתֵן אֵת אֶזְנוֹ הַמִּתָּה לְבִכְיִי
בְּכִי הַמְּהֵלֵךְ עַל בְּהוֹנוֹת.

א. כותרת השיר היא "ניצול". האם האב הוא אכן ניצול? הסבר והדגם את דבריך על פי השיר

כולו. (12 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא זה, והסבר כיצד נושא השואה בא לידי ביטוי בשיר זה.

(8 נקודות)

בהצלחה!